

I ISTORIE ȘI ISTORIOGRAFIE

ORICE investigare, oricât de vastă, profundă și sistematică, privind evoluția/involuția României între 1939 și 1945, aşadar, sub Imperiul Haosului, nu poate fi, prin forța lucrurilor, decât incompletă, parțială. Lucrurile stau identic în privința istoriografiei consacrate epocii și problemei de referință. Si aceasta în ciuda faptului că, astăzi, istoricul, beneficiind la maximum de avantajele proslăvitei „ere informaționale“, nu poate totuși depăși imposibilul decât cu aproximăriile de rigoare. Mai precis, avem în vedere, în primul rând, un element decisiv. Faptul că, după cum s-a constatat adeseori în ultimul sfert de secol, conflagrația mondială din 1939–1945 în ansamblu sau în detaliu reprezintă, incontestabil, epoca sau problema cel mai intens studiată în istoriografia contemporană universală, comparativ cu oricare alte perioade sau aspecte din trecutul umanității. În consecință, bibliografia generală la istoria războiului (origini, declanșare, desfășurare, final și consecințe, la proporțiile planetei ori la nivelul tuturor statelor, națiunilor și etniilor, sub cele mai diverse aspecte – militar, politico-diplomatic, economic, social, tehnici, religios, demografic etc.) a înregistrat mai demult proporții impresionante. Încă din 1981, prefațând o bibliografie analitică privind rolul și locul României în decursul anilor 1939–1945, subliniam că nivelul „producției“ mondiale de cărți și studii tratând istoria ultimei conflagrații generale se stabilise la aproximativ 15 000–20 000 de titluri anual¹, cunoscut fiind, chiar de pe atunci, că, mulțumită unui calculator al Centrului UNESCO din Paris, bibliografia lucrărilor disponibile acoperind perioada 1939–1945 depășise cifra de un milion de poziții! Fără îndoială, e lesne de înțeles care sunt proporțiile actuale ale bibliografiei de referință, mai ales dacă avem în

vedere că, odată cu îndepărarea de epoca investigată și prin lărgirea perspectivei și aprofundarea obiectivității în analiza fenomenelor și a proceselor studiate, după deschiderea arhivelor în urma prăbușirii statelor comuniste în Europa Est-Centrală, grație înlesnirilor exceptionale îngăduite în prezent de computerele personale și de circulația cvasi-instantanee a informațiilor (inclusiv, dacă nu cumva prioritar, a celor științifice), cărțile și studiile publicate între timp au îmbogățit, uneori până la saturare (?!), bibliografia mondială acoperind perioada 1939–1945.

Este inutil, fără îndoială, să mai insistăm asupra faptului că am avut în vedere doar elementele cantitative ale problemei, cititorul intuind, mai mult decât sigur, că nu trebuie neglijate sau subestimate, aspectele calitative ale imensei literaturi istoriografice cumulate la nivel mondial despre anii 1939–1945.

În context, se înțelege, evoluțiile României în timpul celui de-al Doilea Război Mondial s-au aflat în atenția istoricilor (și nu numai a lor!), bibliografia existentă în acest moment prezentând, ca și pe plan general, aceleași avantaje și dezavantaje, acestea din urmă predominând net ori afectând profund produsele perioadei 1944–1989 marcate de intervenția cenzurii comuniste. Au existat, în aceleași condiții, preferințe netăgăduite, tendențioase și doctrinare, pentru anumite teme (istoria PCR-ului, rolul mișcării antifasciste în determinarea faptelor politice, pregătirea, desfășurarea și urmările actului istoric de la 23 august 1944, proclamat pe rând „eliberare” a României de către Armata Roșie, „ insurecție” ori chiar „revoluție națională de eliberare, antifascistă și antiimperialistă”), în detrimentul altora (inclusiv, în rândul întâi, desfășurarea ostilităților din Est). Studiile de specialitate valorificate după 1989, edițiile de documente și volumele memorialistice apărute au acoperit însă rapid multe dintre „punctele albe” constatare, astfel că Tratatul academic de *Istoria Românilor*, stăruind chiar asupra perioadei inițiale a celui de-al Doilea Război Mondial (1939–1940), a relevat convingător această situație².

Reținem ca aspect fundamental faptul că bibliografia temei *România în epoca celui de-al Doilea Război Mondial* beneficiază de contribuții majore, datorate istoricilor români sau străini, acoperind deja toate compari-
timentele specifice, mai precis: dicționare/enciclopedii; cronologii; bibliografii/istoriografie; ghiduri de archive; volume și colecții de documente, dezbatere parlamentare, discursuri; memorialistică; lucrări generale și

ROMÂNIA SUB IMPERIUL HAOSULUI (1939–1945)

speciale; sinteze; monografii; biografii; studii pe domenii și direcții; albume, atlase, filme; reviste de specialitate etc.

Din categoria instrumentelor de lucru, relevăm că, parțial, domeniul este bine reprezentat. Iar aceasta prin mai multe lucrări temeinice, în primul rând prin *Enciclopedia României* în patru volume, coordonate de D. Gusti și colaboratorii, apărute chiar în ajunul sau în cursul războiului³ și de o valoare documentară exceptională pentru cunoașterea epocii, îndeosebi sub raporturile organizării statului, complexului economiei naționale și ale politicilor preconizate și promovate. Deopotrivă, informații prețioase se pot afla în diversele *encyclopedii* și *dicționare*⁴, *Who's Who-uri*⁵ și *cronologii*⁶, publicate în ultimele decenii în avalanșă, în țară și mai ales în străinătate, dar la care, evident, nu am făcut decât unele trimiteri exemplificatoare.

Pentru o abordare sistematică a istoriei României în război, consultarea *bibliografiilor* generale⁷ și speciale⁸ se impune cu prioritate⁹, precum, nu mai puțin, a lucrărilor de *istoriografie*¹⁰, extrem de utile pentru a aprecia stadiul real, valoarea și semnificația contribuțiilor publicate pe marginea temei studiate.

Este lipsit de îndoială însă că, pentru aprofundarea temei și pentru garantarea originalității investigațiilor întreprinse, studiul temeinic și extins al *izvoarelor* constituie o condiție esențială și, prin urmare, obligatorie. Sub acest aspect, nu poate fi decât pe deplin îmbucurător faptul că, în deceniul din urmă cu precădere, investigarea *izvoarelor inedite*, a documentelor găzduite în reputatele și bogatele fonduri arhivistice interne și externe¹¹, a înregistrat progrese remarcabile, ceea ce s-a reflectat nemijlocit asupra originalității, varietății și calității demersurilor istoriografice. În același timp, specialistii români nu au pierdut din vedere *izvoarele editate*¹², mai ales că volumele de documente apărute s-au concentrat de regulă asupra problemelor cruciale ale conflagrației¹³, iar în privința altora, mai precis a *colecțiilor oficiale de acte diplomatice*¹⁴ ale foștilor beligeranți de calibru, cercetarea lor a fost resimțită cu obligativitate, date fiind coordonatele și implicațiile politicii internaționale a tuturor Marilor Puteri din 1939–1945 – Marea Britanie, Franța, Germania, URSS, Italia, SUA, Japonia și China¹⁵.

Un comportament distinct extrem de frecventat al istoriografiei războiului, bine reprezentat în cazul României, și nu numai, îl reprezintă *memorialistica*. Din motive lesne de bănuit, mai precis având cu

predilecție în vedere exactitatea, promptitudinea și credibilitatea informațiilor, nu trebuie să explicăm de ce preferăm, în ordine, jurnalele, memoriile, amintirile și mărturiile, respectiv depozitările. Este o ordine firească, reflectând gradual valoarea „surselor“ pentru istoric. Fără a intra în detalii, dat fiind că în cuprinsul *Tratatului* vor interveni trimiteri precise la toate însemnările relevante cu caracter memorialistic folosite de colaboratori, ne vom limita să evidențiem că, în mod concret, majoritatea „actorilor“ de primă mărime ai scenei politico-diplomatice, militare și cultural-științifice românești din perioada 1939–1945 ne-au lăsat probe și relatări asupra evenimentelor la care au participat sau au fost doar martori. Unele sunt de cea mai bună calitate (Regele Carol al II-lea, Ion Antonescu, Constantin Argetoianu, iar, dintre diplomați, Grigore Gafencu, N. Petrescu-Comnen, Raoul Bossy, Gheorghe Barbul sau George I. Duca), iar altele – de o valoare aproximativă (D. Dămăceanu, cu vreo zece variante, Emilian Ionescu, Constantin Sănătescu, Ion Gheorghe și Constantin Pantazi, dintre militari), ca să nu ignorăm și mărturisirile tardive, benevolе, fortuite sau forțate, unele afectate profund de trecerea timpului ori, pur și simplu, de aşternerea vălului uitării, ca și de o rea-credință evidentă și indisiplină categorică a spiritului (precum în cazul depozitărilor din detenție și al notelor aşternute prin 1962–1963 de Ion de Mocsnyi-Styrcea la ieșirea din închisoare)¹⁶. O constatare este absolut necesară, și anume că, în decursul epocii comuniste, lucrările apărute în țară, trecând prin foarfecele cenzurii, îndeosebi până la 1977, au trebuit să respecte – pentru a nu deranja... „Vecinul“ sau pentru a nu încălca... dogmele – un profil obiectivist, declarativ și simplist, în vreme ce standardul domeniului de referință a trebuit să fie – și a fost! – purtat cu brio în emigratie, mai ales de către reputații noștri diplomați (Grigore Gafencu, N. Petrescu-Comnen, Gheorghe Barbul) ori de către jurnalistul de excepție care a fost Pamfil Șeicaru, cu toții deținând, cel puțin în primele două decenii postbelice, cele dintâi locuri pentru România în toate bibliografiile universale privind conflagrația veacului al XX-lea. Situația nici nu putea fi alta, cât timp, mai ales în perioada inițială a comunizării țării, faimoasele instrucțiuni ale Ministerului Informațiilor din București dintre 1945 și 1948 stabileau ca fiind „interzise în principiu“ orice cărți semnate de Ion și Mihai Antonescu, A.C. Cuza, Nichifor Crainic, Armand Călinescu, Octavian Goga, M. Manoilescu, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru, Al. Vaida-Voevod sau Mircea Vulcănescu¹⁷.

ROMÂNIA SUB IMPERIUL HAOSULUI (1939–1945)

Situată s-a redresat după 1989, dar numai parțial, întrucât nu s-au aflat rațiunile, mijloacele și condițiile pentru editarea integrală a notelor zilnice ale lui Raoul Bossy, pentru traducerea lui N. Petrescu-Comnen și Viorel Virgil Tilea, dar, în chip special, pentru valorificarea masivului *Jurnal* al lui Grigore Gafencu pentru anii 1940–1957¹⁸. Ceea ce contrastăază îmbucurător cu eforturile și reușitele colectivului patronat de istoricul George G. Potra de-a pune în valoare opera strălucitului Nicolae Titulescu¹⁹, sub egida Fundației Europene care-i poartă numele.

Cum este și natural, cel mai bine reprezentat domeniu istoriografic al epocii 1939–1945 îl constituie cel cuprinzând *sintezele, lucrările generale și speciale, monografile și biografile*. În raport cu numărul și varietatea contribuțiilor existente, reținerea lor, fie și numai selectivă sau vizând exclusiv cărțile, este netăgăduit imposibilă. Cu atât mai puțin, am putea avea în vedere studiile și articolele de specialitate, găzduite de preferință în Anualele Institutelor de Istorie din București, Iași și Cluj-Napoca, în Analele Universităților, în *Revista de istorie și Studii și materiale de istorie contemporană* (cele două serii)²⁰, în *Revue Roumaine d'Histoire, Memoriile Secției de Științe Iсторические и Arheologie și Nouvelles Études d'Histoire*²¹, în *Revista Arhivelor*²², în *Romanian Civilization* (Iași) și în *Transylvanian Review* (Cluj-Napoca)²³, în *Europa XXI*²⁴, în *Arhivele Totalitarismului*²⁵, în buletinul *Document*²⁶ sau în *Revista de Istorie Militară*²⁷, în *Revue d'histoire de la Deuxième Guerre mondiale*²⁸, în *Voenno-istoriceskii jurnal*²⁹, precum și în publicațiile *Dosarele Istoriei, Historia* și a. Precum am subliniat și în alt rând, cititorul este îndemnat să se adreseze de asemenea bibliografiei generale a *Tratatului* sau bibliografiilor pe capitole, iar, pentru chestiuni de detalii, trimitelor infrapaginale.

Precizările precedente nu exclud, ci îndeamnă la anume considerații. Astfel, în primul rând, toate raportările istoriografice la România anilor 1939–1945 îi privesc, deopotrivă și succesiv, pe regele Carol al II-lea pentru anii 1939–1940, pe generalul (apoi, mareșalul) Ion Antonescu pentru anii 1940–1944 și, pentru perioada care a urmat lui 23 august 1944, pe regele Mihai I. Din punct de vedere cantitativ, cărțile și studiile referitoare la perioada și personalitatea lui Ion Antonescu domină copios ansamblul. Situația este întru totul de înțeles, chiar justificată, dacă avem în vedere că perioada 1940–1944, una de preferință și de referință indiscutabilă pentru majoritatea istoricilor români și străini, cuprinde însuși „miezul“ epocii

războiului, inclusiv faptul că evenimentele de atunci au excelat ca aglomerare, iar problemele acumulate, abordate și decise au fost multiple și grave, și, în plus, controversele, în ciuda scurgerii anilor, persistă.

Dintre capitolele marcante ale epocii 1939–1945 în ansamblu, s-au aflat în atenția istoricilor români și străini: originile și izbucnirea războiului în Europa la 1 septembrie 1939, rolul și locul României în context, neutralitatea României în conflict (1939–1940), rostul și semnificația Pactului Hitler–Stalin din 23 august 1939, extinderea ostilităților în Europa, relațiile României cu Marile Puteri³⁰, prăbușirea României Mari și a regimului regelui Carol al II-lea, instaurarea regimului legionar-antonescian, caracterul regimului, rebeliunea legionară din ianuarie 1941, regimul lui Ion Antonescu (1941–1944) – trăsături și esență, evoluția constituțională a României, intrarea României în sistemul Axei Berlin–Roma–Tokio, premisele și declanșarea Războiului din Est, eliberarea Ținutului Herța, a Basarabiei și Bucovinei de Nord, desfășurările militare în URSS și prezența trupelor României, istoria economiei naționale, rolul factorului petrol, problemele demografice și de graniță, rolul serviciilor secrete, istoria culturii, inițiativele infructuoase ale României antonesciene pentru desprinderea de Axă (1942–1944)³¹, rezistența anti-antonesciană, rolul partidelor politice, pregătirea, înfăptuirea și consecințele loviturii de stat din 23 august 1944, efectele internaționale, ocuparea țării de către forțele armate ale URSS, România pe frontul anti-hitlerist (1944–1945), Convenția de Armistițiu cu Națiunile Unite și efectele ei catastrofale, pregătiri pentru Conferința de Pace, Congresul Păcii de la Paris (iulie – octombrie 1946), semnarea și urmările Tratatului de Pace din 10 februarie 1947, evoluțiile politice interne, comunizarea țării³², România – abandonată în „sferea de interes“ a URSS etc.

Acestei problematici complexe și întinse i-au fost consacrate de-a lungul anilor numeroase *lucrări generale*, în acest loc propunându-ne să atragem atenția asupra lor: Grigore Gafencu, *Préliminaires de la Guerre à l'Est. De l'Accord de Moscou (21 août 1939) aux hostilités en Russie (22 juin 1941)* (1944)³³; Petre Mihail Mihăilescu, *România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră* (1944); *Armata I Română în Campania din Vest. 23 august 1944–9 mai 1945* (1945; 1999); Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, I–II (1995)³⁴; N.I. Lebedev, *Rumînia v godî vtoroi mirovoi voïni* (1961); General Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului*

ROMÂNIA SUB IMPERIUL HAOSULUI (1939–1945)

României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941–23 august 1944 (1998)³⁵; V. Anescu și colaboratori, *România în războiul antihitlerist. 23 august 1944–9 mai 1945* (1966); Hermann Weber, *Die Bukowina im Zweiten Weltkrieg* (1972); I.E. Levit, *Uciastiie fașistskoi Rumînii v agressii protiv SSSR*, I–II (1981–1983); Ilie Ceaușescu și colaboratori, ed. Militară, *România în anii celui de-al doilea război mondial*, I–III (1989); Ion Șuța, *România la cumpăna istoriei. August '44* (1991); V.F. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii, 1945–1947* (1988); Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I–II (1988, 1995); V.F. Dobrinescu, *Emigrația română din lumea anglo-saxonă. 1939–1945* (1993); Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României. 1939–1947. Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vîltoarea celui de-al doilea război mondial* (1994); V.F. Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial (1939–1947)* (1995); Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939–1945* (1995); Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război, 1941–1945. Un destin în istorie* (1995); Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată* (1995); Alesandru Duțu, Mihai Retegan coordonatori, *Armata Română în al doilea război mondial*, I, *Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)* (1996); Alex Mihai Stonescu, *Armata, Mareșalul și evreii. Cazurile Dorohoi, București, Iași, Odessa* (1998); Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX. 1918–1948* (1999); Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939–1945)* (1999)³⁶; Alesandru Duțu, coordonator, *L'Armée Roumaine dans la Deuxième Guerre mondiale (1939–1945)* (1999); Alesandru Duțu, Mihai Retegan, coordonatori, *Eliberarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)* (1999); Alesandru Duțu, Petre Otu, coordonatori, *Pe țărmul nord-pontic (17 iulie 1941–4 iulie 1942)* (1999); Alesandru Duțu, coordonator, *Golgota Estului (iulie 1944 – martie 1944)* (2000); Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941–1945)* (2000); Gh. Buzatu, V.F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, eds., *România și al doilea război mondial* (2000); Vasile Bărboi și colaboratori, *The Romanian Army in the Whirl of War (1941–1945)* (2001); Gavril Preda, *Importanța strategică a petrolului*

românesc. 1939–1947 (2001); D. Șandru, *Mișcări de populație în România (1940–1948)* (2003); Florin Pintilie, *S.S.I. din România. 1939–1947*, I-II (2003); Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939–1947)* (2003); Mihai-Aurelian Căruntu, *Bucovina în al doilea război mondial* (2004); Eugen Stănescu, Gavril Preda, Iulia Stănescu, *Războiul petrolului la Ploiești*, Ploiești, Editura Printeuro, 2003; Gavril Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, coordonatori, *Festung Ploiești*, I-II, Ploiești, Editura Printeuro, 2003–2004; Cristian Troncotă, *Omul de taină al Mareșalului* (2005); Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu* (2005); Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, I–VI (1999–2006); Dana Beldiman, *Statul național legionar. Septembrie 1940–ianuarie 1941. Cadrul legislativ* (2005); Pavel Moraru, *Basarabia, basarabenii și serviciile secrete (1918–2005)* (2005); idem, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941–1944)* (2005; ed. I – 1997); Anatol Petrencu, *Basarabia în timpul celui de-al doilea război mondial (1939–1945)* (2006); Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România. 1821–1899*, vol. 3, *Cele trei dictaturi* (2006); Petre Otu, *Pacea de mâine. Documente ale Comisiei constituite în vederea pregătirii Conferinței de Pace de după cel de-al doilea război mondial (1942–1944)* (2006); idem, *Îmbrățișarea Anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939–22 iunie 1941* (2006); Traian D. Lazăr, *Iuliu Maniu și serviciile secrete (1940–1944)* (2006); Pavel Moraru, *Armata lui Stalin văzută de români* (2006); Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra* (2006); idem, *A History of Romanian Oil*, II, Bucharest, Editura Mica Valahie, 2006; Constantin Vlad, *Diplomatia secolului XX* (2006); Paul Goma, *Săptămâna Roșie. 28 iunie–3 iulie 1940 sau Basarabia și evrei. Eseu* (2007); Constantin Corneanu, *Sub povara marilor decizii: România și geopolitica Marilor Puteri. 1941–1945* (2007); Gh. Buzatu, G. Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu* (2007).

În prezent, spre deosebire de perioada „zorilor“ epocii comuniste, când s-a lansat faimosul și detestabil „manual unic“ al lui M. Roller intitulat *Istoria R.P.R.* (1948), plin de absurdități și denaturări, dar care, poate tocmai de aceea avea să facă... epocă (?!), influențând pe zeci de ani destinate istoriografiei naționale până la cote de maximă avarie, vecină cu nimic altceva decât un veritabil *autodafé*, toate problemele istoriei românești în răstimpul 1939–1945 își află abordări și soluționări corespunzătoare, în

ROMÂNIA SUB IMPERIUL HAOSULUI (1939–1945)

temeiul unui dialog științific fructuos, decent, rațional și liber. În mod concret, nu mai există nici o problemă atât de „delicată“ sau de „secretă“ încât să nu-și afle studioși temerari și calificați, cenzurarea opinilor exprimate ținând cu adevărat de domeniul trecutului. Într-un atare climat, nu se poate numi un sacrilegiu recunoașterea faptului că războiul României a fost, de la un capăt la altul (1941–1945), unul drept, pentru eliberarea și apărarea teritoriului național, chiar dacă sub Ion Antonescu acțiunea militară s-a purtat în tabăra Axei fasciste Berlin–Roma–Tokio. Rezultatele conflictului pentru România au fost dezastroase în toate privințele (teritorial, militar, politico-diplomatic, demografic, economic și finanțier, psihologic și, în premieră absolută, pe planul menținerii regimului social-politic existent)³⁷ și pe lungă durată, multiple consecințe fiind încă de strictă actualitate. Totul a fost posibil, în situația în care România, ca și restul statelor Europei Est-Centrale, fiind mai întâi ocupată de armatele roșii, a fost rapid cedată, cu acte în regulă, de către Marii Aliați din Vest în „sfera de interes“ a URSS³⁸, fiind amenințată la un moment dat să devină *gubernie* a Moscovei sau *republică socialistă* a Imperiului Roșu. Încă din 1946, *Cortina de Fier* trasată de Marile Puteri echivala cu alungarea României în zona sovietică de dominație³⁹, iar condițiile nu aveau să se schimbe decisiv decât odată cu prăbușirea URSS în decembrie 1991 și, odată cu aceasta, cu sfârșitul „Războiului Rece“ angajat între Est și Vest prin 1944–1945, pentru Polonia, România, Cehoslovacia sau Germania, în cazul în care Marii Aliați învingători la 1945 în fața Axei ce reunea Germania, Italia și Japonia au dovedit elocvent că, dacă știau să obțină o victorie istorică asupra Reichului lui Adolf Hitler, atunci ei nu reușiră să câștige pacea și să reinstaureze linistea pe bătrânu continent și pe planetă.

În final, conchidem că fiind relevante, din punctul de vedere examinat, realitățile surprinse, la o jumătate de veac după evenimente, de către istoricul francez Jean-Marie Le Breton: „Prăbușirea Germaniei hitleriste, instaurarea Armatei Roșii la Berlin și la Viena, cu, drept corolar, prezența ei la Varșovia, Budapesta, București și Sofia, distrugerea structurilor burgheze ale vechilor sateliți ai Reichului, îndepărțarea polonezilor de la Londra și a iugoslavilor lui Petru II și ai lui Mihailovici, absența în Europa Occidentală a unei contra-puteri serioase care să facă față Uniunii Sovietice, toți acești factori s-au conjugat pentru a deschide calea celei mai mari zguduiri care afectase vreodată ansamblul lanțului de țări ce se